

1849-ben maga Borcsa Mihály is önként jelentkezett honvédeknek, és lelkeszként erre bátorította a csángó férfiakat. Rettenetes eseményeknek nézett elébe Hétfalu. Mint a visszaemlékezéséből kiderül, a háromszéki huszárok átrándultak Hétfaluba, pár románt, akikre panasz volt, felakasztottak és visszatértek állomáshelyükre. A túlkapások következményeit természetesen a lakosság viselte. Erről Borcsa így ír visszaemlékezésében: „Karácsony szombatján hirtelen rettenetes ordítás rázkódtatta meg a levegőt, alig jutott ideje egy néhánynak, s aki tudott, kerteken, mezőkön keresztül rohant a hegyek és Malomdombok közé, a Kőhavas rengetegeibe, hogy bár életüket megmenthesék. De soknak ez sem sikerült, s mintegy 50 magyar esett a dühöngés áldozatául az egész Hétfalu területéről, köztük a derék Szász György hosszúfalusi lelkész is, akit az otthonában szúrtak le, s ezeket hirteleniben a templom udvarán temették el a hazakerülők, de csak hónapok múlva mertek még a templomokban is megemlékezni róluk.” Az elégtételt Bem diadala hozta meg, aki külön hétfalusi zászlóaljat készült felállítani (126. honvéd zászlóalj), amelyhez 434 csángót soroztak be. Az alakulat a 140. hadrendi számot kapta. Az orosz intervenció előtt a csángó zászlóalj Fogarasban állomásozott.

1849. március 10-i bejegyzésében Borcsa arról is beszámol, hogy február 2-án az oroszok Braszóba való bevonulását a bácsfalusi temetőből ő maga is látta, és ezt követően fogságba is került (ennek körülményeiről ez a kis kötet, amely az emlékiratból csak válogatást közöl, nem számol be). 1849. június közepén a 4–5–6. századokat átvezényelték a brassói hadosztályhoz, az 1–2–3. a nagy-szebeni hadosztály fogarasi különítményében szolgált. A 4–6. századok az 1849. június 20-i tömösi ütközet után részben felbomlottak, maradványaik a székelyföldi hadosztály csapataihoz csatlakoznak. Az 1–2–3. századok az 1849. július 12-i fogarasi ütközetben részben megsemmisültek, részben orosz fogságba estek. Amikor a magyar hadügyminisztérium 1849. július 22-én számmal látta el az alakulatot, az már nem létezett.

Június 22-én maga Borcsa Mihály is menekülni kényszerült. Nagyváradon Ormai Norbert ezredesnél jelentkezett, és mint maga írja: „...beosztattam magam a 7. vadászzászlóaljhoz [Valójában a 3. vadászszereg 7. osztályához.]. De ismét ütött a menekülés órája, én alig kéthavi honvédkodásom után Nagyvárad, Szolnok, Hódmezővásárhely, Szerencs, Tótkomlós, Pankotán átvonulva lettem a fegyvert. Vécsey hadosztályában 1849. augusztus 13-án Borosjenőnél; küzdelmes pályám ide vezető határánál.” Új korszak köszöntött be Borcsa Mihály életébe, immár nem karddal, hanem pennával küzdött népének fennmaradásáért.

A szabadságharc leverése után bujdosni kényszerült. „...elhatároztam, hogy hazatérek, Lesz, ahogy lesz! Népemet nem hagyom el. Égtem a vágtyól, hogy megtudhassam mi történt a földiimmel.” Visszaemlékezéseiben (ezek egy részét a brassói magyar lapok is közzölték) rendkívül érzékletesen jeleníti meg kora eseményeit, írásaiból sugárzik a magyarság- és hazaszeretet.

Verseit is, melyekből válogatást tartalmaz e kötet, ez a hazaszeretettől átítatott szellemiség járja át. 47 éves tanítói-népnevelői munkásságáról 2011-ben Hétfalu lakossága díszpolgári cím adományozásával emlékezett meg.

Somogyi Gréta

ERIC EYBL

INFORMATION.PROPAGANDA.KUNST. INFORMATION.PROPAGANDE.ART

(Verlag Militaria, Bécs, 2010. 208 o.)

Az Információ. Propaganda. Művészet. Osztrák–magyar és francia plakátok az első világháborúban című kötet az első világháborút egy speciális aspektusból mutatja be, mégpedig az Osztrák–Magyar Monarchia és Franciaország plakátművészetén keresztül. A nagy háborúban csúcsosodott ki az azt megelőző időszak szinte minden meglévő nemzetközi politikai feszültsége, így addig soha nem látott méretű fegyveres konfliktus vette kezdetét. Az első világháború nem csak a résztvevő hadseregek és katonák, valamint a felhasznált technika és hadianyag hatalmas száma és mennyisége miatt haladta meg a korábbi háborúkat, hanem – részben éppen az előbbiek mi-

att – a hátországra gyakorolt hatása miatt is. Itt már nem elszigetelt csatatereken küzdöttek meg a szembenálló felek, hanem – így vagy úgy – mindenkit személyesen is érintett a háború. Fel-tétlenül szükséges volt tehát a tömegtájékoztatás, mely a korszakban szinte kizárólag papíralapú volt, így a folyóiratok és rölapok mellett a plakátok voltak az információáramoltatás és a vizuális kommunikáció alapvető csatornáit. A plakátművészet sajátosságai azonban a pusztá tájékoztatásnál lényegesen több lehetőséget rejtettek magukban: a falragaszok propagandaeszköznek is elsősorának bizonyultak, és azáltal, hogy a korszakban virágzó művészeti ágak legjelesebb művelőit, elismert művészeket bízták meg ezek elkészítésével, önmagukban is rendelkeztek művészeti értékkel. A szerkesztő az által, hogy nem választja el szóközzel a hármas cím szavait, erre a szoros és elvá-laszthatatlan hármas egységre hívja fel figyelmünket.

A kötet szerzője, az 1957-ben született, jogi végzettséggel rendelkező osztrák Dr. Eric Eybl korábban hivatásos katonatisztként teljesített szolgálatot, majd a magánszektorban helyezkedett el. Érdeklődésének fő iránya az első világháború korszaka, melyhez munkássága számos ponton kap-ccsolódik. Részt vett több, a Nagy Háborúval foglalkozó múzeumi és szabadtéri kiállítás és tárlat megszervezésében, emellett néhány publikációt jegyez, elsősorban plakátművészettel és numizma-tikával kapcsolatos témákban. Jelentős méretű gyűjteménnyel rendelkezik, mely az általa megálmo-dott osztrák plakátmúzeum-projekt alapját képezi. A kötet előfutárának tekinthető egy Bécsben, 2004-ben általa szervezett kiállítás, mely a vizsgált kötettel és annak alcímével azonos címet viselt, így miután a könyvben feldolgozott képanyag is többnyire megegyezik a korabeli kiállításai anyag-gal, ilyenformán a munka egy kési kiállítási katalógusként is értelmezhető.

A könyv a bécsi Verlag Militaria kiadása, mely a kiadó által kiadott egyéb hadtörténeti témájú kötetekhez hasonlóan igényes kivitelű munka. A művészeti albumoknál használt fényes műnyomó-papírra készült, nagyalakú, keménykötéses könyv kötéstábláit védőborító védi. A védőborító elülső fülén a szerző képe, rövid életrajza, korábbi kiadványai szerepelnek, valamint innen tudhatjuk meg azt is, hogy a könyvben szereplő összes kép a szerző gyűjteményéből származik. A borítófedélén a szerző nevének és a kötet kétnyelvű címén kívül két képrészlet szerepel: felül Alfred Roller 1917-es *Und Ihr?*, alul pedig Abel Faivre *On les aura!* című, 1916-os munkájából látható részlet. Mindkét esetben a katona portréja került a képkivágásba. Érdekeség, hogy a kötet borítójának tervezője vízszintesen tükrözte Roller képét az eredeti plakáthoz képest.

A kötet végig kétnyelvű, németül és franciául íródott. A szöveges oldalakon két hasámban szer-kesztve jelenik meg a szöveg (baloldalt németül, jobboldalt franciául), míg a mű tartalmilag na-gyobbik részét képező illusztrált oldalakon a képek mellett jobbra igazítva olvashatjuk őket, egy hasámban, egymás alatt (felül németül, alul franciául). Ezeknél a páros oldalaknál az osztrák–ma-gyar plakátok a bal oldalon, míg a francia plakátok a jobb oldalon láthatóak.

A mű a szerző előszavával kezdődik, melyben köszönetet mond minden embernek, akik az egységes Európa megvalósításáért fáradoztak. Nekik köszöni meg, hogy Európa szabad felében a generációjával háború nélküli életet élhetnek, és ezt kívánja örökül hagyni az utána következő ge-nerációknak is. Itt említi meg a szerző azt is, hogy a magyar nyelvű plakátok németre fordításában Kovats M. Imre segédkezett.

A köszöntőt a tartalomjegyzék követi, majd a bevezetés, amely hét oldalon, általánosságban foglalkozik a plakáttal, mint műfajjal, valamint a plakátművészet kialakulásával és fejlődésével, technikájával. Természetesen említi a műfaj nagy francia úttörőit: Jules Chéret és Henri de Toulouse-Lautrecit is. Ezt a részt a művészek alkotásaival illusztrálja. A fejezetben összesen hét képmelléklet található, köztük Théophile Alexander Steilen legendás „Chat Noir”-ja is. Ennek példáján érdeke-sen szemlélteti a litográfia technikai eljárását, hiszen egymás mellett látható a nyomódúc és a kész plakát képe. A nyomódúc ábrázolásán jól megfigyelhetők az illesztési jelzések, valamint az eltérő színű nyomások (a példa esetében vörös és fekete) különböző, egymásba illeszkedő vésetei is.

A következő tizenegy oldal *Az első világháború – Európa őskatasztrófája* címmel a nagy há-ború politikai előzményeit, a részt vevő katonai szövetségeket, illetve a háborút lezáró békeszer-ződések következményeit taglalja. A szerző úgy véli, hogy a Versailles-i és St. German-i béke-szerződések aránytalanságai óriási elégedetlenséget szültek a legyőzött országokban, ami kiváló táptalajt szolgáltatott a radikális és terrorisztikus szervezetek létrejöttéhez, melyek segítségével felépült Adolf Hitler német birodalma, amely később Ausztriát is bekebelezte. Ilyen formán az első világháború lezárásából egyenesen következett a második világháború kitörésére, amely még az

elsőnél is hosszabb ideig tartott 1939 és 1945 között. Az elmondottakat a békeszerződések előtti és utáni Európa-térképekkel szemlélteti, ahol jól láthatóak a Központi Hatalmak mérhetetlen területi veszteségei, ráadásul az utóbbi térkép esetében – lévén 1919-es – Magyarország tekintetében még nem is teljesek azok. A térképvázlatok mellett a szarajevói merényletről beszámoló korabeli osztrák és francia lapok címlapjai illusztrálják a fejezetet.

A következő hat oldal *A plakát az első világháborúban* alcímet viseli, mely fejezetben a szerző ismét emlékeztet arra, hogy a háborús tájékoztatás és propaganda minden kultúrák közvetítő csatornára kifejthette hatását. Így a plakátok mellett a művészeti intézmények, szórólapok, képeslapok és folyóiratok is a hadviselés eszközeivé váltak, de még a zene, a színház, az irodalom és – az új művészeti terület – a film mellett akár a leghétköznapibb használati tárgyak is a háborús propaganda szolgálatába álltak. Bemutatja a plakátok háborús evolúcióját az egyszerű szöveges falragaszoktól kezdve a valóban magas színvonalú grafikai alkotásokig. Név szerint is megemlíti a korszak legjelentősebb osztrák–magyar és francia plakátművészeit, akik háborús témájú plakátokat is terveztek, utóbbiak közül néhány magyar alkotót is nevesít, úgy, mint a főleg politikai témájú plakátjairól ismert Bíró Mihályt vagy a korszak egyik legkeresettebb könyvillusztrátorát, a grafikus Divéky Józsefet. A művészek névsorának talán legismertebb alkotója a világhírű osztrák expresszionista festő, grafikus Oskar Kokoschka. A fejezet említést tesz a háborús plakátok ikonográfiájáról, arról, hogy mindkét országban előszeretettel használták a történelmi személyiségek képeit vagy az olyan háborúra utaló szimbólumokat, mint például a zászlók, kardok, oroszlánok. A fejezetet egyebek között két Bíró Mihály plakáttal is illusztrálja: a Magyarországi Szociáldemokrata Párt „ágyútöltelék” plakátjával, valamint az 1913. január 1-jén megjelent *Népszava* híres címlapjával a vörös „kalapácsos munkás” alakjával.

A kötet szöveges része ezzel le is zárul, és a 32. oldaltól az illusztrációk következnek. Tematikáját tekintve a mű egy-egy témakört jár körül, úgy, hogy egy osztrák–magyar és egy hasonló francia plakátot helyez egymás mellé. Minden esetben feltünteti, hogy mely ország plakátjáról van szó, valamint az alkotó nevét, a keletkezés évét, a nyomda és a város nevét, a kép méreteit centiméterben, illetve a plakát szövegét. Emellett minden kép mellett találhatunk néhány mondatot a képek tartalmáról, azonban itt az alkotások „önmagukért beszélnek”, szöveg nélkül is jól értelmezhetőek. A képek méretei bár – az eredeti alkotások méretarányától függően – minimálisan különböznek, átlagosan egy-egy oldal negyötödét teszik ki, tehát a vizualitás erősen dominál, a kísérőszövegek úgy aránylanak hozzájuk, mint a képaláírások a kiállítások esetén.

A képek főbb témák szerint vannak csoportosítva, úgy, mint a mozgósítás, a családtól való búcsú és honvágy, a lovagi eszmény, a szövetségi tömbök összetartása, a háterszág áldozatvállalásának fontossága, a pénz és a hadikölcsön fontossága. A folytatásban olyan témák mentén hasonlíthatjuk össze a két ország plakátjait, mint az ember a katona mögött, a hadirokkantság, a hősi halál és árvaság, élelmezés és nélkülözés, a győzelem reménye és a háború utáni békés élet ígérete. Minden egyes témakört megelőzően rövid szöveges eszmefuttatást olvashatunk a témával kapcsolatban, a fejezetcímek pedig rendre egy-egy híres személyiségtől vett rövid idézetek. Példának okáért a szövetségi rendszerekkel foglalkozó fejezet a *Viribus Unitis!* címet viseli, ami I. Ferenc József uralkodói jelmondata volt. A haditechnikákat ábrázoló plakátpároknál egy kivonat látható Randal Gray: *Chronicle of the First World War* című munkájából. A táblázat a Központi Hatalmak részéről az Osztrák–Magyar Monarchia és Németország, az Antant részéről pedig Nagy Britannia, Franciaország, Oroszország, Olaszország és az USA repülőgépeit és tengeralattjáróit veszi számba a háború kiterésekor és 1918-ban, valamint az ezekben elszenvedett veszteségeket lajstromozza. A harmadik adat, amit a kivonat megad, a fenti országok páncélos gépjárműveinek száma az 1917-es adatokkal, összevetve azzal a számmal, hogy 1919-re mennyi gyártását tervezték. Itt például Oroszországnál vagy épp az Osztrák–Magyar Monarchiánál is az összes adat nulla. Nem gondolom, hogy az első világháború minden országát a teljesség igényével fel kell sorolni egy ilyen összevetésnél, viszont osztrák kötet lévén, ha már készül ilyen táblázat, illetet volna megemlítenie például Szerbiát és Romániát, akikkel közvetlen frontokon harcolt a Monarchia, ilyenformán az ő adataik – ha az egész világháború vonatkozásában nem is –, de a Ausztria–Magyarország esetében sokkalta érdekesebb és relevánsabb adatok, mint például az USA számai. Hasonló összeállítás a fenti országok gazdasági helyzetével kapcsolatban is olvasható a kötetben.

A kiadványban összesen százhatvanhét kép kapott helyet, melyeket nyolcvanöt azonosított és néhány névtelen művész jegyez. A bevezető fejezetekben nyolc osztrák–magyar, kilenc francia eredetű kép szerepel, a törzsanyagban pedig hetvennégy osztrák–magyar és hetvenegy francia plakát látható. Érdekesség, hogy cseh nyelvű plakátokkal az osztrák–magyar és a francia plakátok között is találkozhatunk.

A kötet összesen kilenc magyar nyelvű plakátot tartalmaz. Ezen kívül Divéky József képviseli Magyarországot a műben, azonban az ő négy alkotása kivétel nélkül német nyelvű. A magyar nyelvűek közül a *Zsákmányolt tank a hadikiállításon. Bevétel a Szurmay Alapé* című munkánál olvashatatlan aláírás miatt a grafikus személye nem állapítható meg.

Geiger Richárd egy a *Gyermekekért* az Országos Gyermekegészségügyi Társaság és a 4. sz. cs. és kir. Hidászszászlóalj által rendezett nagy néptünnepélyről, Falus Elek pedig az 1915-ben az Országházban szervezett *Had és népegészségügyi kiállításról* szóló plakátjával szerepel a kötetben. Haranghy Jenő egy alkotással, az 1917-es *Jegyezzük Hadikölcsönt* című litográfiájával kapott helyet az összeállításban. Itt a szerző kitér a plakáton látható Turul nomád kori eredetére, valamint arra, hogy a XIX. századtól fontos magyar nemzeti jelképpé vált, és az első világháború alatt a katonai jelképtárba is bekerült. Fontosnak tartotta megemlíteni, hogy később a Turult „szélsőséges nacionalista és antiszemita csoportok” is használták. Megemlíti azt is, hogy a plakát központi elemét képező érme közepén a magyar címer látható Szent István koronájával, viszont az nem derül ki a leírásból, hogy ez a korszak hivatalos fizetőeszköze, a Monarchia magyar részében használatos arany százkoronás érme.

A többi magyar nyelvű alkotást a már említett Bíró Mihály jegyzi, aki ezzel az egész kiadvány leggyakrabban szerepeltetett művésze, miután Fivre Abel és Steinlen Théophile Alexandre hat-hat, a többi művész pedig kevesebb alkotással szerepel a kötetben.

Bíró alkotásai közül az első a kötetben a *Polgáraink itthon, katonáink a fronton védik a hazát. Jegyezzük Hadikölcsönt. A Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Banknál!* címet viseli. A szerző itt nem a plakát tartalmáról, hanem a címer részét képező Szent István király Szent Koronájáról értekezik. Kitér a ferde kereszt legendájára, és egy bécsi – valójában soproni – hölgy, Helene Kottanner(in) szerepére is az „utószülött” V. László koronázásában.

A pénz: győzelemre segít! Jegyezzük Hadikölcsönt! című plakáthoz Eybl lélegzetelállító kommentárt fűz: a háttérben álló, és a 100 koronás érmén a magyar címerben is feltűnő hármas halmon álló kettős keresztet nem Magyarországgal, hanem Szlovákiával azonosítja. A megállapításához annyit fűz hozzá, hogy „Szlovákia 1100 és 1918 között Magyarország része volt”. A történelmi hitelesség kedvéért a kettős kereszt III. Béla uralkodása óta (1172–1196) állandósult Magyarország nemzeti jelképei között (ma is a hivatalos állami címer részét képezi), míg a szlovákság Ludovít Štúr és a Matica slovenská munkásságát követően, a XIX. század derekától használja azt nemzeti jelképeként. Úgy gondolom maga Bíró Mihály lepődne meg a legjobban művének ezen végletesen félresikerült értelmezésén.

Közvetlenül ezután következik az előzőhöz témájában és szimbolikájában meglehetősen hasonló, *Fegyverrel és pénzzel védjük a hazát. Jegyezzük Hadikölcsönt!* című plakát, ahol szintén megjelenik a hármas halom és a kettős kereszt, valamint az arany százkoronás érme, amely ezúttal egy magyar honvédnak szolgál pajzsul. Itt a szerző a plakát kapcsán kitér az alkotó szerepvállalására a magyarországi Tanácsköztársaság ideje alatt, amikor Bíró Mihály kormánybiztosként tevékenykedett. Megemlíti azt is, hogy a Horthy-korszakban, melyet a szerző még a bevezetőben egyszerűen „pre-fasisztának” nevez, emigrációba vonult előbb Bécsbe, majd Csehszlovákiába és Franciaországba, nem említi viszont, hogy Bécs és Prága, majd Párizs közt egy ideig Berlinben is alkotott. Az előszóban külön kiemeli, hogy bécsi munkássága során Bírónak kiemelt szerepe volt az osztrák szociáldemokraták propagandatevékenységében, a plakát kapcsán viszont a szerzőnek is feltűnik az a jelenség, hogy a világháború előtt és után vonalasan pacifista munkáiról híres Bíró Mihály – például ezzel a plakátjával – mennyire nem lóg ki a hazafias háborús plakátművészetből sem. Ezt Eybl így summázza: „A szocialista Bíró Mihály a hazafias témájú megrendeléseket sem kerülhette el a háború alatt.” A valóság azonban sokkal inkább azt mutatja, hogy a híres plakátművész az általa a plakátjain oly sokszor ostromozott kapitalizmus törvényeinek megfelelően annak adta el művészetét, aki megfizette azt. Jó példa erre, hogy a már említett „kalapácsos munkással” szinte

egy időben készítette el a Palma-márkájú gumisarkot reklámozó plakátját, melynek főszereplője a szmokingos, fehér csokornyakkendős, cilinderes, lakkecipős, mosolygó dandy-figura.

Bírónak a kötetben szereplő következő alkotása *A háborús orvostudomány csodái* dr. Müller Vilmos ezredorvos 1917-es mozgóképes előadását reklámozta a Zeneakadémián. A plakát kapcsán a kötet szerzője az imént felmerült dilemmára igyekszik választ adni, szerinte Bíró Mihály a háború alatti nehéz szociális helyzetére való tekintettel volt kénytelen elveivel ellentétben háborús propagandaplakátokat tervezni. A kép apropóján – melyen egy fejszerűlést szenvedett katona is megjelenik – említi meg továbbá azt is, hogy elsősorban a sziklás alpesi fronton történt repesz, és kőfelverődés által megszorodott fejszerűlésekre adott válaszként az osztrák–magyar haderőknél 1916-ban rendszeresítették az első rohamsisakokat.

Bíró a kötetben utolsóként feltüntetett, 1918-as plakátját, a Tanácsköztársaság közismert *Köz-társaságot!* című propagandaalkotását elnézve úgy tűnik helyre jöhetett a grafikus „szociális helyzete”, hiszen a plakát újra harcoss, elitellenes mondanivalót közvetít. A könyv szerzője itt újfent megemlíti, hogy Bíró Mihály 1919-ben csatlakozott a magyarországi kommunistákhoz, és Kun Béla diktatúrája alatt propaganda-népbiztosi feladatokat látott el néhány hónapig. A szerző emlékezett a trónt feldöntő félmeztelen munkás frígiai sapkájára is, mely a jakobinusok jelvénye volt a francia forradalomban, így félreértelmezhetetlen forradalmi szimbólum.

Összességében elmondható, hogy a felhasznált képanyag nagyon jó minőségű, jól is válogatott, az alkotások párba rendezése logikus és világos. A képek kísérőszövegei viszont nem koncepciózusak, túlpolitizáltak, és nem mentesek a tárgyi tévedésektől sem. Talán értékesebb lett volna a mű, ha a szerző a tartalmilag szétfolyó széljegyzetei helyett inkább a műben említett alkotók életrajzát közölte volna.

A kötet legnagyobb erőssége maga a képanyag, így forgatását annak ajánlom, aki művészeti szempontból érdeklődik egy ilyen tematikájú album iránt, vagy a korszakkal foglalkozó érdeklődőknek, akik kézikönyvként tudják használni a műben szereplő grafikai alkotások szerzőinek megállapításához. A szöveges rész az idézett táblázatokon kívül egyáltalán nem hivatkozik a felhasznált forrásokra, és ajánlott irodalmat sem közöl, így a kötetet nem tekinthetjük valódi tudományos munkának, csupán egy személyes megjegyzésekkel ellátott szép képeskönyvnek.

Kiss Balázs

M. SZABÓ MIKLÓS

A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADEÉMIA TÖRTÉNETE 1980–1989

(*Zrínyi Média, Budapest, 2011. 274 o.*)

2011 közepén adta ki a Zrínyi Média kiadó Prof. Dr. M. Szabó Miklós nyugállományú altábornagy, akadémikus, egyetemi tanárnak a magyar katonai felsőoktatás (akadémiai képzés) történetét bemutató könyvsorozata ötödik kötetét. Az előző kötetek, az 1945 és 1979 közötti időszak katonai felsőoktatásának vizsgálata mellett, reális képet festettek a magyar tisztikarról, annak sikereiről, problémáiról és szerepéről a vizsgált időszakokban. Szemléletesen érzékeltették a fordulópontok döntéskényszerét, az ismételt újjáalakulások nehézségeit és azt a néha emberfeletti küzdelmet, amit nagyon sokan, teljes elhivatottsággal a katonai felsőoktatás fennmaradásáért, állandó megújításáért és minőségi fejlesztéséért folytattak. Az 1980–1989 közötti időszak bemutatása azonban, véleményem szerint, talán a legizgalmasabb vállalkozás.

Az első fejezet a kül- és belpolitikai viszonyokkal és azoknak közvetlenül a Katonai Akadémiára ható kérdéseivel foglalkozik a vizsgált időszakban. Nem véletlen, hogy a szerző „a legizgalmasabb, legváratlanabb, legnagyobb jelentőséggel bíró” jelzőkkel illeti az időszakot, hiszen a keletnyugati kapcsolatok fordulópontjához érkezett el a világ, Európa és Magyarország is. Igaz, a 80-as évek elején még számos olyan esemény történt, amely felbolygatta a nemzetközi közvéleményt, és